

ELS PROCESSOS D'ESTANDARDITZACIÓ EN LLENGÜES MINORITZADES: NOTES SOBRE EL CAS DE L'ASTURIÀ¹

Claudia Elena MENÉNDEZ FERNÁNDEZ
Universidá d'Uviéu
Academia de la Llingua Asturiana

1. INTRODUCCIÓ:²

La fixació d'una varietat estàndard constitueix una fita fonamental, dins de l'ampli marc de l'anomenada normalització social d'una llengua, per a dotar-la del vehicle codificat pautat que li permeti assolir amb normalitat tots els espais socials possibles. Si es tracta d'una llengua minoritzada, com l'asturiana, que conviu amb la pressió que exerceix el castellà en tant que llengua socialment i institucionalment dominant, la consecució d'un model estàndard esdevé una tasca encara més imprescindible, perquè aquest model ha d'assumir una sèrie de funcions a les quals, d'una altra manera, la llengua en situació de minorització tindria un accés més difícil: *funció unificadora* (l'estàndard contribueix a la concepció de tot el diasistema com un ens unitari), *funció separadora* (contribueix a percebre la llengua per si mateixa enfront d'altres llengües), *funció validadora* (la llengua s'homologa a la resta de llengües considerades de prestigi i es legitima davant els membres de la comunitat), etc. (Garvin 1992: 510-514; D'Andrés Díaz 2018a: 35).

L'asturià no comptarà amb un estàndard fins a l'últim quart del segle xx, en un procés que comença *de facto* l'any 1980 amb la creació de l'Academia de la Llingua Asturiana (ALLA), les característiques principals del qual seran l'objecte de presentació en les

1. Sota aquest títol es reuneixen, ara de forma ordenada i sistematitzada, algunes de les dades que vaig presentar en la conferència «Llengües romàniques i minorització: la situació sociolingüística de l'asturià i el seu procés de normativització», que vaig tenir l'immens honor de pronunciar el 20 d'octubre de 2023 a la reunió de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, amb motiu de la invitació del Dr. Nicolau Dols i del Dr. José Enrique Gargallo, als quals expresso el meu agraïment més sincer. Tenint en compte les característiques d'aquesta contribució, per tant, no és la meua voluntat realitzar-hi una descripció exhaustiva del procés d'elaboració del model estàndard de la llengua asturiana, per a la qual cosa prego al lector que es dirigeixi a tot un conjunt de treballs previs que sí que tenien aquesta pretensió i dels quals beu, sens dubte, el text que aquí s'ofereix, com ara Cano González (1999; 2006), González-Quevedo (2006), D'Andrés Díaz (2008) i, especialment, Cano González (2009) i D'Andrés Díaz (2018b).

2. Em complau agrair al Dr. José Enrique Gargallo l'atenta revisió que ha fet d'aquest text.

pàgines que segueixen. Tant la fundació de l'ALLA com l'estandardització que es desenvolupa després són fruit directe del canvi de paradigma que, a partir de 1974, experimentà la qüestió lingüística a Astúries arran del naixement de l'associació d'activisme politicocultural *Conceyu Bable* —que promogué la revitalització o redignificació de la llengua i la cultura d'Astúries més enllà de la dimensió folklòrica tolerada durant la dictadura—, en un període conegut històricament amb el nom de *Surdimientu* ['Sorgiment'] (Viejo Fernández 2004; Santori Vázquez 2013).

2. ANTECEDENTS

Com era d'esperar, abans de l'època *surdimentista* no existeix un model estàndard formalment construït, per bé que això no significa que no es puguin rastrejar al llarg de la història diferents indicis i temptatives de codificació de la llengua asturiana. En aquest sentit, cal remuntar-se a la fi del s. XVIII per a trobar el primer gran impulsor d'iniciatives per a l'estudi de l'asturià, el polític il·lustrat Gaspar Melchor de Xovellanos. Entre altres coses, Xovellanos es va plantejar la creació d'una Acadèmia Asturiana de Buenas Letras que, a banda d'altres objectius, havia d'encarregar-se de la redacció d'un *Diccionario Asturiano*. Tot i que cap d'aquestes empreses va arribar a sortir a la llum, sí que tenim proves que la preparació del diccionari era un projecte que estava força avançat. Així, per exemple, es conserva una instrucció per a l'elaboració del diccionari esmentat, escrita pel mateix Xovellanos en 1801, on s'hi esbrina l'estructura de l'obra i altres qüestions de grafització i ortografia de l'asturià (Arias Cabal 2009). El llegat intel·lectual de l'il·lustrat va deixar empremta en els segles posteriors; per aquesta raó, tampoc pot deixar d'assenyalar-se la figura de Xuan Xunquera Huergo, autor de la primera gramàtica de l'asturià (any 1869) —perduda per a nosaltres, no obstant això, fins a 1989—, així com les ambicions d'una Real Acadèmia Asturiana de las Artes y las Letras que, fundada en 1919, va declarar la seva intenció —que no va arribar a concretar-se— de dur a terme la preparació d'un diccionari i una gramàtica de l'asturià i d'ocupar-se de la seva literatura «cultivando preferentemente el bable clásico central» (González Prieto [1990, 1921¹]: 112).

3. L'ACADEMIA DE LA LLINGUA ASTURIANA

Cal que ens situem a l'any 1980, en el marc del *Surdimientu*, per a assistir al naixement de l'Acadèmia de la Llingua Asturiana, que serà la institució responsable de fer efectiu tot seguit el procés d'estandardització de l'idioma dotant-lo de les eines normatives necessàries. En un eix temporal de gairebé vint anys, l'Acadèmia desenvolupa i remata la labor normativa amb la publicació de tres obres de referència (*Normes Ortogràfiques* [2021⁸, 1981¹], *Gramàtica de la Llingua Asturiana* [2001³, 1998¹], *Diccionariu de la Llingua Asturiana* [2000]) que compleixen dos aspectes bàsics: tenen les qualitats tècniques apropiades que

fan de l'estàndard un instrument pràctic i estable i són plenament acceptades pels usuaris de l'asturià formal (D'Andrés Díaz 2018b: 131). Un cop conclosa la tasca normativitzadora més urgent, l'Acadèmia ha anat donant forma a altres recursos i materials, entre els quals destaca el TermAst (Terminología Asturiana), per a donar resposta a les necessitats generades amb l'arribada de l'asturià a noves realitats públiques i institucionals (el sistema judicial, l'administració autonòmica, etc.). Vegem aleshores quins trets més importants i recognoscibles conformen el model normatiu de la llengua asturiana.

4. L'ESTÀNDARD ASTURIÀ

És evident que, per a engegar el procés d'estandardització de qualsevol llengua, es requereix tenir en compte les diferents possibilitats que ofereix la seva realitat oral. En el cas d'Astúries i de l'asturià es reconeixen tres grans àrees dialectals (occidental – central – oriental), segons la classificació tripartida proposada ja a principis del segle xx per Menéndez Pidal (1906) i seguida i millorada modernament per García Arias (2003: 39-50), d'acord amb un grapat d'isoglosses de caràcter morfofonològic. Així, i només per a mostrar-ne unes poques com a exemple, direm que la varietat occidental (delimitada pels rius Navia i Nalón) presenta diftongs decreixents (*outru*), plurals femenins en *-as* (*las casas baratas*), conservació de F- (*facer*) i absència de gramaticalització de la diferència semàntica entre els substantius comptables i no comptables; la central (atermenada pels rius Nalón i Seya), d'altra banda, redueix els diftongs decreixents (*otru*), presenta plurals femenins en *-es* (*les cases barates*), conserva F- (*facer*) i gramaticalitza l'oposició comptable/incomptable a través d'adjectius (i referents pronominals) de tres terminacions, com ara *malu*, *-a*, *-o*; i l'oriental (situada més o menys entre els rius Seya i Purón) redueix els diftongs decreixents, presenta majorment plurals en *-as*, aspira F- (> [h]) i gramaticalitza l'oposició comptable/incomptable.

A partir d'ací es va dibuixar un model lingüístic de referència recolzat sobre l'estructura fonològica i morfològica pròpia de la varietat central asturiana, decisió que es va prendre tenint en consideració tres raons destacables (Cano González 2006): aquesta varietat és la de major tradició escrita i literària, la més prestigiada fins i tot dins del diàlecte asturià mateix (probablement perquè és la que es parla a les principals ciutats asturianes) i la de major pes demogràfic, en ser la zona central d'Astúries on es concentra el gros de la població del país.

4.1. ASPECTES FONOLÒGICS I MORFOLÒGICS

El fet que la llengua estàndard assumeixi la configuració fonològica i morfològica de l'asturià central es tradueix en una sèrie de característiques ben identificables (cf. ALLA 2001³, 2021⁸):

a) El sistema vocàlic té cinc unitats —amb tres graus d'obertura— representades amb les grafies *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, mentre que el consonàntic en té dinou (taula 1), representades respectivament com a: *p*, *b*, *t*, *d*, *c/qu*, *g/gu*, *ch*, *f*, *c/z*, *s*, *x*, *y*, *m*, *n*, *ñ*, *l*, *ll*, *r*, *r/rr*.

	Labial	Labio-dental	Dental	Alveolar	Prepalatal	Palatal	Velar
Oclusiva	/p/ /b/		/t/ /d/				/k/ /g/
Africada						/tʃ/	
Fricativa		/f/	/θ/	/s/	/ʃ/	/j/	
Nasal	/m/			/n/		/ɲ/	
Lateral				/l/		/ʎ/	
Vibrant				/r/ /r̄/			

Taula 1. Sistema consonàntic asturià

A més d'aquestes grafies, la norma també inclou i crea quatre grafemes dialectals (García Arias 2003: 34-38): *ll*, que representa l'africada prepalatal retroflexa sorda o sonora que es dona en bona part de la varietat occidental [ʈ̠ - d̠ʒ] i que es correspon amb la /k/ (*ll*) de la resta del territori asturià; *ts*, per a l'africada postalveolar sorda que es localitza en alguns municipis del sud de la varietat occidental [t̠s]; *yy*, per a l'africada migpalatal semisonora que es troba en determinades *brañes*³ aïllades de l'occident asturià [kj]; i *h*, que serveix per a representar gràficament el resultat de l'aspiració de F- característica de l'asturià oriental [h]⁴ (cf. taula 2).

		Estàndard	Ast. central	Ast. occidental	Ast. oriental
L-, -LL-	LUPU	<i>llobu</i> [k]	<i>llobu</i> [k]	<i>lllobu</i> [ʈ̠] <i>llobu</i> [k]	<i>llobu</i> [k]
PL-, CL-, FL-	PLANU	<i>llanu</i> [k]	<i>llanu</i> [k]	<i>lllanu</i> [ʈ̠] <i>llanu</i> [k]	<i>llanu</i> [k]
-LJ- (i afins)	MULIERE	<i>muyer</i> [j]	<i>muyer</i> [j]	<i>mucher</i> [tʃ] <i>muyyer</i> [kj] <i>muyer</i> [j]	<i>muyer</i> [j]
-CT-	NOCTE	<i>nueche</i> [tʃ]	<i>nueche</i> [tʃ]	<i>nueite</i> [it] <i>nuetse</i> [t̠s]	<i>nueche</i> [tʃ]
F-	FUMU	<i>fumu</i> [f]	<i>fumu</i> [f]	<i>fumu</i> [f]	<i>humu</i> [h]

Taula 2. Evolució comparada d'alguns trets fonètics en asturià

3. En asturià, *braña* fa referència als terrenys situats en zones altes de muntanya on els *vaqueiros* —és a dir, els pastors de l'occident asturià— hi porten el bestiar a pasturar i hi viuen durant l'estiu.

4. No obstant això, *h* s'empra també en un grup molt reduït de mots de l'asturià comú que presenten un so aspirat autòcton de procedència diversa, com *guahe*, *hispiar* o *arrohar*.

Aquests grafemes, que no s'integren dins de l'estàndard, només es fan servir si escau en contextos molt específics, com en la toponímia o en la reproducció fidel de testimonis dialectals per raons científiques o literàries. En aquest sentit, els textos acadèmics no han desenvolupat sistemes per a escriure en asturià occidental o asturià oriental, perquè aquesta no ha estat mai una necessitat real. I és que al capdavant els usuaris de l'asturià formal s'han mostrat favorables, per majoria aclaparadora, a l'estàndard proposat (D'Andrés Díaz 2018b: 123).

b) La grafització dissenyada recull, a grans trets, les característiques ortogràfiques de la tradició escrita dels segles anteriors. Llavors, els usos de *b*, *v*, *ll*, *y*, *ñ*, *h*, etc., no van experimentar massa canvis i, d'aquesta manera, no es van considerar possibilitats més rupturistes per qüestions d'acceptació social, com la que hauria suposat l'ús de *nn* —amb un cert recorregut en la documentació històrica— en comptes de *ñ* per a representar la nasal palatal (D'Andrés Díaz 2018b: 117). És a dir, es va optar per seguir una pauta molt semblant a la dels usos gràfics del castellà, la qual cosa va motivar que no només s'adoptessin els trets més útils o aprofitables per a la norma asturiana, sinó també a vegades algunes de les seves incoherències, com l'escriptura de *boda* o *abogáu* amb *b* i no amb *v*. Particularment, pot destacar-se la utilització de *x* com a mitjà de representació de la fricativa prepalatal /ʃ/, amb independència que aquesta presenti a vegades realitzacions amb iod (*xatu* ['ʃatu ~ 'ʃjatu]). Al mateix temps, *x* es fa servir també per a l'adaptació de cultismes, encara que la mancança d'unes normes ortològiques propicia que, en aquests casos, no sempre resulti transparent quan *x* representa /ʃ/ i quan /Gs/ ([ks ~ s ~ gs]) (*galaxa*, *heterodoxa*). La qüestió dels cultismes planteja a banda una altra dificultat relacionada amb els anomenats «grups cultes», que manifesten combinacions consonàntiques que no concorden amb les tendències populars pròpies de l'asturià. Després d'una primera fase d'adequació segons aquestes tendències generals de l'idioma, com són la pèrdua de la primera consonant (*ocalitu*, *repunar*), la vocalització d'aquesta (*perfeutu*, *aición*) o la seva substitució per una altra consonant que sí que pugui aparèixer al marge postnuclear de síl·laba (*alverbiu*), en un nombre ampli de solucions l'estàndard preveu dobles amb vocalització o amb conservació del grup culte, seguint una pauta etimològica coincident amb la del castellà (*direutu* ~ *directu*, *aición* ~ *acció*).

c) Bona part dels trets que defineixen l'asturià central pertany a la llengua estàndard. Així doncs, i prenent com a exemple els esmentats al punt §4, no s'admeten els diftongs decreixents, sinó la seva reducció (*fresnu*, *cosa*, *otru* i no pas *freisnu*, *cousa*, *otru*), com tampoc es tolera l'aspiració de *f*- (*facer*, *felechu*, *fumu* i no *hacer*, *helechu*, *humu*); l'expressió del plural femení respon al paradigma en *-es* (*la fueya* / *les fueyes*) i els adjectius amb variació tenen tres terminacions: *-u* i *-a* s'empren en la concordança posposada amb substantius comptables i en l'anteposada amb tota mena de substantius (*el neñu roxu*, *la neña roxa*, *esta xente*, *otra lleche*), mentre que *-o* és el morfema obligatori en la concordança posposada amb substantius incomptables, ja siguin masculins o femenins (*la carne roxo*, *el vinu bebióse frío*, *la xente esto*, *la lleche otro ta tebio*). Els referents pronominals *lu*, *la*, *lo* revelen la mateixa distribució morfemàtica: *al neñu reñilu*, *a la neña reñila*, *a la xente reñilo*.

d) La prevalença de l'estructura morfofonològica de la varietat central asturiana no implica que totes les seves característiques arribin a ser admissibles en el model estàndard.

dard; les que es perceben com a marginals o amb poc prestigi no s'hi atenen (Cano González 2009: 50). És el cas de la metafonia (o tancament de la vocal tònica per influència d'una vocal final [-i] o [-u]), que és característica d'alguns territoris del centre d'Astúries i sobre la qual pesen actituds sociolingüístiques força negatives (Vixil Castañón 1996: 13-15; García Arias 2003: 13-16). En efecte, només són acceptables en la llengua estàndard formes com *llocu*, *riegu*, *xarru*, *gaiteru* o *muertu* i no *llucu*, *riúgu*, *xorru*, *gaitiru* o *muirtu*, realitzacions possibles allí on la metafonia encara és un fenomen productiu en l'actualitat.

e) L'escriptura dels topònims també s'emmotlla al sistema ortogràfic reglamentat de la llengua asturiana, tot i que amb una diferència essencial. Atès que el principi bàsic que regeix la normativització dels noms de lloc és el respecte a la parla viva de l'espai geogràfic on es troben, sí que apareixeran en la seva expressió trets dialectals propis de les diferents varietats asturianes (cf. NclAst 11): *Fontoria* (Llaviana, en zona de varietat central) – *Fontouria* (Miranda, en zona de varietat occidental) – *Hontoria* (Llanes, en zona de varietat oriental), *Les Mestes* (Xixón, en zona de varietat central) – *Mestas* (Llanes, en zona de varietat oriental), *El Cuetu* (Les Regueres, en zona de varietat central sense metafonia) – *El Cuiu* (Sobrescobiu, en zona de varietat central amb metafonia), etc.

f) En general, i així s'estableix en els pròlegs que encapçalen les corresponents eines normatives (ALLA 2001³: 9-12; 2021⁸: 11-12), l'estàndard elaborat tracta de conjugar, d'una banda, el màxim respecte a la realitat oral de l'idioma i, d'una altra, l'ajust a la qüestió etimològica. En resposta al primer dels principis, per exemple, s'articula un sistema d'apostrofacions i de contraccions que constitueixen un bon reflex de les elisions vocàliques i consonàntiques que es produeixen en la llengua parlada (*vien pela caleya*, *ta na escuela*, *dio-y col hachu*, *marchó d'Arxentina*, etc.); no obstant això, l'atenció a l'etimologia es torna imprescindible en la fixació dels criteris per a l'escriptura del vocalisme àton, amb la finalitat d'eludir el foneticisme extrem. En conseqüència, s'escriu *molín*, *sentir* o *pequeñín*, encara que en les realitzacions orals alternin solucions amb un vocalisme àton més tancat [mu'liŋ ~ siŋ'tir ~ piki'jɪŋ].

Aquest equilibri no sempre és fàcil de mantenir, i més si es pren en consideració la situació social —d'accentuat caràcter diglòssic— que hi havia en el moment de la codificació de l'estàndard. Per aquesta raó es van prendre algunes decisions, que vistes des del prisma actual podrien sotmetre's a alguna classe d'esmena, amb la intenció de concitar un consens social ampli i de facilitar l'alfabetització —ja condicionada pels models castellans—; és a dir, per tant, sense buscar contínuament les fórmules més diferencials o allunyades del castellà. Dins d'aquest context ha d'entendre's l'adaptació, ja esmentada (§b), d'aspectes ortogràfics vàlids de la norma castellana i també, especialment, la tendència reconeixible a la flexibilitat o al polimorfisme per a satisfer la identificació dels usuaris de les diferents àrees geogràfiques amb l'estàndard. No són poques les possibilitats d'alternança lliure, doble o fins i tot triple, que manifesta la llengua estàndard asturiana (D'Andrés Díaz 2008: 57-80), com es veu, entre altres, en l'escriptura dels grups cultes (§b) o sobretot en els paradigmes verbals (*diximos* ~ *dixemos*, *fuistis* ~ *fuestis* ~ *fostis*, *fadríamos* ~ *fadríemos* ~ *fairíamos* ~ *fairíemos*, etc.).

4.2. ASPECTES SINTÀCTICS

És precisament en el pla sintàctic on menys diferències dialectals existeixen i més unitat o rigidesa mostra una llengua. El conjunt de regles de combinació i disposició sintàctica dels elements de la llengua és el que conforma la seva gramàtica natural i el que la singularitza enfront d'altres entitats lingüístiques. En el cas asturià, la col·locació dels pronoms personals àtons en relació amb el verb (enclisi bàsica: *diónoslu, Xuan llevó-y roses a María güei* / proclisi condicionada per la negació, subordinació, etc.: *Nun me lu dio, Xuan dixo que-y llevó roses a María güei*, etc.), l'organització del sistema verbal (constituït només per temps simples: *cuando marché, él yá cocinara les fabes*), o la forma d'establir la relació de possessió (article + possessiu: *el mio home ye guapu*), tal com altres pautes de comportament sintàctic, són comunes a les tres varietats dialectals i, en definitiva, prescriptives des del punt de vista normatiu. Les diferències poden trobar-se en l'expressió —és a dir, en el que concerneix al pla morfofonològic—, però tanmateix no en la pura construcció gramatical (taula 3):

Estàndard	Ast. central	Ast. occidental	Ast. oriental
+ <i>Diónoslu</i> + <i>Xuan llevó-y</i> <i>roses a María güei</i>	+ <i>Diónoslu</i> + <i>Xuan llevó-y</i> <i>roses a María güei</i>	+ <i>Dióunoslu</i> + <i>Xuan l·levóu-lly</i> <i>rosas a María güei</i>	+ <i>Diónoslu</i> + <i>Xuan llevó-y</i> <i>rosas a María güei</i>
+ <i>Nun nos lu dio</i> + <i>Xuan dixo que-y</i> <i>llevó roses a María güei</i>	+ <i>Nun nos lu dio</i> + <i>Xuan dixo que-y</i> <i>llevó roses a María güei</i>	+ <i>Nun nos lu diou</i> + <i>Xuan dixo que-lly</i> <i>l·levóu rosas a María güei</i>	+ <i>Nun nos lu dio</i> + <i>Xuan dixo que-y</i> <i>llevó rosas a María güei</i>
+ <i>Cuando marché,</i> <i>él yá cocinara</i> <i>les fabes</i>	+ <i>Cuando marché,</i> <i>él yá cocinara</i> <i>les fabes</i>	+ <i>Cuando marchéi,</i> <i>él yá cocinara</i> <i>las fabas</i>	+ <i>Cuando marché,</i> <i>él yá cocinara</i> <i>las habas</i>
+ <i>El mio home</i> <i>ye guapu</i>	+ <i>El mio home</i> <i>ye guapu</i>	+ <i>El miou home</i> <i>ya guapu</i>	+ <i>El mio home</i> <i>é guapu</i>

Taula 3. Comparació de trets sintàctics entre les varietats asturianes

4.3. ASPECTES LÈXICS

El *Diccionariu de la Llingua Asturiana (DALLA)* acull tota mena de solucions lèxiques asturianes, procedents de qualsevol de les tres zones dialectals descrites. Paraules com ara *andolina* ('oreneta') o *fana* ('ensulsiada'), l'ús de les quals s'estén fonamentalment per l'àrea occidental, funcionen aleshores com a sinònims plens i sense cap marca o connotació dialectal de *andarina* o *argayu*, que són els mots coneguts a l'àrea centro-oriental. Ara bé, atès que es tracta d'un diccionari normatiu, l'expressió de les diferents paraules s'adapta als criteris morfofonològics del model lingüístic estàndard. D'aquesta

manera, la paraula *caramiella* («Cabeza [de gochu cocida o salada pa comer]»), que és coneguda en algunes zones de la varietat occidental (*DGLA s. v.*) i sinònima de *calamona* —també amb presència a la varietat central—, s'inclou en el diccionari sota la forma *caramiella* (*DALLA s. v.*). Només en un nombre molt limitat de casos i per raons diverses, el diccionari consigna alguns mots dialectals amb la marca *occ.* («occidentalismu») i *or.* («orientalismu») (Cano González 2009: 51). Vegeu, per exemple: «*xeitu, el*: sust. occ. Mou, manera [de facer les coses, de movese, de comportase]» (*DALLA s. v.*).

El *DALLA* s'engruixeix a poc a poc amb la incorporació, com és lògic, d'una quantitat estimable de neologismes que, amb força intensitat a partir del Surdimientu, es van incorporant entre els usuaris de l'asturià formal amb l'objectiu de fer-ne una eina de comunicació útil en tots els àmbits (cf. D' Andrés Díaz *et alii* 2013). Malgrat això, és important destacar que, igual que en altres processos d'estandardització empresos des de llengües en posició de minorització i fruit del contacte diglòssic amb una llengua dominant com el castellà, l'ús escrit de l'asturià s'ha caracteritzat, des dels inicis de la normativització i dins dels seus límits, per una tensió entre tendències de tall *diferencialista* (que enalteixen les solucions més allunyades del castellà, amb una activitat neològica a vegades desbordant, etc.) i tendències de caràcter *equiparacionista* (que donen preferència a opcions coincidents amb el castellà, etc.). De totes maneres, aquesta confrontació s'ha relaxat amb el pas de les dècades i la producció escrita en asturià ha anat guanyant en equilibri i qualitat.

5. IMPLANTACIÓ DE L'ESTÀNDARD I PERSPECTIVES DE FUTUR

Pel que fa a l'àmbit social, l'última *Encuesta Sociolingüística d'Asturies* deixava constància que gairebé sis de cada deu asturians creien convenient i positiva l'existència d'un estàndard de la llengua asturiana. En la mateixa enquesta, no obstant això, s'apuntava també cap a un problema encara no resolt i que consistia en un percentatge gens menyspreable d'asturians per als quals l'estàndard continua generant un cert estranyament o rebuig (Llera Ramo 2018: 102-104). Sens dubte, una de les raons que justifica aquesta dada té a veure amb la deficient implantació del model estàndard a la societat asturiana. Els àmbits socials que ha aconseguit fins ara són molt limitats (espais reduïts al món cultural, al sistema educatiu, a les institucions, etc.). Només els individus lingüísticament conscienciats i els que són participants d'aquests contextos amb presència de l'asturià formal arriben a conèixer i validar les qualitats de l'estàndard, però no la resta de la societat, perquè ni els mitjans de comunicació ni l'ensenyament general compleixen amb el rol que haurien de satisfer de difusors i de canals de consolidació d'aquest model.

A Astúries, la normativització —plenament desenvolupada per un ferm sector socio-cultural— no ha estat mai acompanyada d'una veritable i seriosa política de normalització social i lingüística, la qual cosa motiva bona part de les mancances advertides. A curt termini, és més que necessària la declaració d'oficialitat de l'asturià per a poder trencar

definitivament aquest sostre de vidre que tantes vegades impedeix, per defecte legal, l'accés de l'idioma als diferents entorns socials. A mitjà i llarg termini, urgeix un canvi de mentalitat que aboqui a unes institucions polítiques asturianes en les quals tots els asturians puguin sentir-se representats, que mirin sense complexos pel territori al qual serveixen i assumeixin la responsabilitat de vetllar pel patrimoni lingüístic d'Astúries.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA (2001³ [1998]): *Gramática de la Llingua Asturiana*. Uviéu: ALLA.
- ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA (2021⁸ [1981]): *Normes Ortogràfiques*. Uviéu: ALLA.
- ARIAS CABAL, Álvaro (2009): «Historia de la lexicografía asturiana: siglos XVIII y XIX», dins VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (ed.): *Cien Años de Filología Asturiana (1906-2006): Actes del Congresu Internacional*. Uviéu: Universidá d'Uviéu / Trabe, p. 69-99.
- CANO GONZÁLEZ, Ana María (1999): «Normalización y normativización do asturiano hoxe», dins FERNÁNDEZ REI, FRANCISCO i SANTAMARINA, Antón (eds.): *Estudios de Sociolingüística Romanica. Linguas e variedades minorizadas*. Santiago de Compostela: Servizo de Publicacions da USC, p. 107-132.
- CANO GONZÁLEZ, Ana María (2006): «El proceso de normativización de la lengua asturiana», dins BÜRKL, Yvette / DE STEFANI, Elwys (eds.): *Trascrivere la lingua. Dalla filologia all'analisi conversazionale / Transcribir la lengua. De la filología al Análisis Conversacional*. Bern: Peter Lang, p. 163-192.
- CANO GONZÁLEZ, Ana María (2009): «La elaboración de la norma asturiana», dins MORALA RODRÍGUEZ, José Ramón (ed.): *El leonés en el siglo XXI. (Un romance milenario ante el reto de su normalización)*. León: Instituto Castellano y Leonés de la Lengua, p. 43-60.
- D'ANDRÉS DÍAZ, Ramón (2008): *L'asturianu que vien. Observaciones y suxerencies sobre l'asturianu normativu y el so usu*. Uviéu: Ámbitu.
- D'ANDRÉS DÍAZ, Ramón (2018a): «Lenguas minoritarias y estandarización», dins GIRALT LATORRE, Javier / NAGORE LAÍN, Francho (eds.), *Lenguas minoritarias en Europa y estandarización*. Zaragoza: Premsas de la Universidad de Zaragoza, p. 19-45.
- D'ANDRÉS DÍAZ, Ramón (2018b): «El procesu d'estandarización del asturianu», dins GIRALT LATORRE, Javier / NAGORE LAÍN, Francho (eds.): *Lenguas minoritarias en Europa y estandarización*. Zaragoza: Premsas de la Universidad de Zaragoza, p. 113-142.
- D'ANDRÉS DÍAZ, Ramón / DÍAZ FANJUL, Vanesa / GUTIÉRREZ RODRÍGUEZ, Sara (2013): *Palabres nueves n'asturianu. Proyeutu Observatoriu Asturianu de Neoloxía y Terminoloxía (AsturNeo)*. Uviéu: Gobiernu del Principáu d'Asturies / Trabe.
- DALLA = ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA (2000): *Diccionariu de la llingua asturiana*. Uviéu: ALLA. <<https://diccionariu.alladixital.org/>>.
- DGLA = GARCÍA ARIAS, Xosé Lluís (2002-2004): *Diccionario General de la Lengua Asturiana*. Uviéu: Editorial Prensa Asturiana. <<http://mas.lne.es/diccionario/>>.

- GARCÍA ARIAS, Xosé Lluís (2003): *Gramática Histórica de la Lengua Asturiana*. Uviéu: ALLA.
- GARVIN, Paul L. (1992): «La langue standard. Concepts et processus», dins MARÍ, Isidor (ed.): *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. IV. Àrea 3. Lingüística social*. Palma: Universitat de les Illes Balears / Fundació del Congrés de Cultura Catalana, p.503-514.
- GONZÁLEZ-QUEVEDO, Roberto (2006): «Normativización de la lengua asturiana», dins FERRANDO, Antoni / NICOLÁS, Miquel (eds.): *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa Llatina. VII Col·loqui Internacional de problemes i mètodes d'història de la llengua (València 2003)*. Alicante: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 355-373.
- GONZÁLEZ PRIETO, Francisco (1990 [1921¹]): *La vida asturiana nun cientu de sonetos*. Uviéu: ALLA [Edició facsimilar de la de 1921].
- LLERA RAMO, Francisco José (2018): *La recuperación del asturiano. III Estudio sociolingüístico de Asturias. 2017*. Uviéu: ALLA.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (1906): «El dialecto leonés», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 14, p. 128-172 i p. 294-311.
- NCLAST = ACADEMIA DE LA LLINGUA ASTURIANA (2000): *Nomes de Conceyos, Parroquies, Pueblos y Lugares del Principáu d'Asturies*. Uviéu: ALLA.
- SANTORI VÁZQUEZ, Xuan (2014): *El Surdimientu y la lliteratura n'asturianu: normalización y estandarización*. Uviéu: Trabe.
- VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2004): «Sociedá y discursu llingüísticu en Conceyu Bable», dins *Conceyu Bable n'Asturias Semanal (1974-1977)*. Uviéu: Trabe, p. 23-35.
- VIXIL CASTAÑÓN, XULIO (1996): «Metafonía nuna parroquia de Bimenes. Análisis sociolingüísticu», *Lletres Asturianes*, 61, p. 7-32.